

Topkapı Sarayı'nda Aşırı Turizm Olgusunun Doğal Gözlem Tekniği İle İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma*

Araştırma Makalesi/ Research Article

Şeyma ÖZKAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Graduate Student, Zonguldak Bülent Ecevit University, Institute of Social Sciences

e-mail: seymaaozkann@gmail.com

Tolga Fahri ÇAKMAK

Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Karadeniz Ereğli Turizm Fakültesi/ Assoc. Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit University, Karadeniz Ereğli Faculty of Tourism

e-mail: tolgafahricakmak@gmail.com

Özet

Doğal ve kültürel kaynaklar bir destinasyonda turizm faaliyetlerinin etkin bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan temel unsurlardır. Bu kaynaklar ziyaretçilerin destinasyonlara yoğun olarak gerçekleştirdiği seyahatler sonucu tahrip edilerek gelecek nesillere ulaşmasında tehlike yaratırken turistleri ve yerel halkı da olumsuz yönde etkilemektedir. Popüler seyahat destinasyonlarından biri olan İstanbul'un kültür noktalarında da her yıla oranla ziyaretçi yoğunluğunun yaşandığı görölmektedir. Buradan hareketle çalışmanın amacı Topkapı Sarayı'nda meydana gelen aşırı yoğunluğun etkilerini ve oluşabilecek olası sorunlarını saptamaktır. Araştırma verilerinin toplanmasında doğal (katılımsız) gözlem tekniği kullanılmıştır. Gözlemin gerçekleştirilmesinde uzman görüşü ve yazarların değerlendirmeleri sonucu 3 maddelik bir gözlem formu oluşturulmuştur. Oluşturulan gözlem formu doğrultusunda sarayın II. Avlu, II. Avlu girişi ve bilet gişelerinde pilot çalışma olarak uygulanmıştır. Pilot alışma sonrasında gözlem formuna 4 madde eklenmiştir. Yapılan düzenlemeyle birlikte 08-15 Temmuz 2022 tarihleri arasında sarayın tüm bölümlerinde gözlem gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda Topkapı Sarayı'nda yaşanan yoğunluğun profesyonel turist rehberlerini ve çalışanları olumsuz etkilediği, ziyaretçileri ise hem olumlu hem de olumsuz etkilediği görölmüştür. Yaşanan kalabalık nedeniyle müze girişinde tur gruplarının birbirleriyle karıştığı, kaçak girişlerin olduğu, sergilenen eserlerin detaylı incelenemediği ve rehber anlatımlarının yarıda kesildiği ya da kısa tutulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yerli ziyaretçilerin yabancı ziyaretçilere oranla kalabalıktan daha fazla şikayet etme eğiliminde olduğu da bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Topkapı Sarayı, Aşırı Turizm, Nitel Araştırma, Doğal Gözlem

Makalenin Künyesi/ Article Information: Özkan, Ş. & Çakmak, T.F. (2023). Topkapı Sarayı'nda Aşırı Turizm Olgusunun Doğal Gözlem Tekniği İle İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4 (1), 36-57.

* Bu alışma The 4th Conference on Managing Tourism Across Continents (MTCO'N'23) isimli kongrede özet bildiri olarak sunulmuştur.

A Research on Examining the Phenomenon of Overtourism in Topkapı Palace with Natural Observation Technique

Abstract

Natural and cultural resources are the basic elements that ensure the effective realization of tourism activities in a destination. While these resources are destroyed as a result of the intense travels of the visitors to the destinations, creating a danger for them to reach future generations, they also negatively affect tourists and the local people. The cultural points of Istanbul, one of the popular travel destinations, also have a very high number of visitors every year. From this point of view, the aim of the study is to determine the effects of excessive density in Topkapı Palace and possible problems that may occur. A natural (non- participant) observation technique was used as a data collection tool. In the realization of the observation, an observation form comprised of three items was created as a result of the expert opinion and the evaluations of the authors, and pilot study was conducted in the II. Courtyard, the entrance of the II. Courtyard and the ticket offices. After the pilot study, four items were added to the observation form. With the arrangement made, observations were made in all parts of the palace between 08-15 July 2022. It has been observed that the intensity experienced in Topkapı Palace negatively affects the professional tourist guides and employees, and affects the visitors both positively and negatively. Due to the crowd, it was determined that tour groups mixed with each other at the entrance of the museum, there were illegal entries, the exhibits could not be examined in detail, and the guide's lectures were interrupted or kept short. It is also among the findings that domestic visitors tend to complain more about the crowd than foreign visitors.

Keywords: Topkapı Palace, Over Tourism, Qualitative Research, Natural Observation

Giriş

Turizm faaliyetleri geçmiş dönemlerde lüks bir ihtiyaç olarak görülürken sadece soylu kişilerin bu fırsattan yararlandığı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Günümüz çağında insanların gelir seviyeleri ile birlikte boş zamanlarının artması, teknolojiye yaşanan gelişmeler, ulaşım ve konaklama alanında imkânların arttırılması ve maliyetlerin azalması gibi nedenlerden kaynaklı olarak 2019 yılında dünyada turizm faaliyetlerine katılan turist sayısı 1.5 milyar kişiye kadar ulaşmıştır. Yaşanan pandemi sonrasında ise 2021 yılında uluslararası seyahatlerin sayısı bir önceki yıla nazaran artış göstererek 415 milyona yükselmiştir (TÜRSAB, 2022). Bahsedilen bu artışa neden olan unsurlara ek olarak orta sınıfın turizm hareketliliğine katılması, teknolojinin ilerlemesiyle paylaşım ekonomisini oluşturan uygulamaların kullanımındaki artış ve sosyal medya platformlarında destinasyonlara yönelik paylaşımların yapılması gibi hususlar sayılabilmektedir (Mutlu, 2021). Bu etkenler doğrultusunda insanların kitleler halinde seyahat etmesi kitle turizmini meydana getirirken beraberinde birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunların meydana gelmesi aşırı turizm kavramını gün yüzüne çıkarmaktadır.

Turistlerin seyahat ettikleri popüler destinasyonlarda taşıma kapasitesinin aşılması, destinasyonlarda yaşanabilecek birçok olumsuzluğu meydana getirmektedir. Özellikle kitleler halinde gerçekleştirilen turizm hareketliliğinin su kaynaklarına, bitki örtüsüne, kültürel alanlara, doğaya ve atmosfere karşı yaratmış olduğu olumsuzluklar bazen geri dönüşü olmayan sonuçların doğmasına neden olmaktadır (Bahar, 2003). Ayrıca destinasyonda bulunan yerel halkın turistlere karşı algıları da olumsuz etkilenirken ön yargılı davranışlar sergilemelerine zemin hazırlamaktadır. Bu yoğunluk her ne kadar ülke ekonomisine fayda sağlıyor gibi gözükse de çeşitli konularda oluşturduğu zararlar ile çoğu zaman karşı karşıya kalınmaktadır. Buradan hareketle ilgili literatür incelendiğinde aşırı turizm ile ilgili yerli ve yabancı olmak üzere birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların bazılarında konu kavramsal olarak ele alınırken (Duyar & Bayram, 2019; Çolak vd., 2020) bazılarında da ampirik olarak ele alındığı görülmektedir (Yumuk & Altıntaş, 2019; Kurnaz & İpar, 2020; Yüksel vd., 2020). Ele alınan bu çalışmada ise İstanbul ilinin tarihi ve kültürünü yansıtan önemli mimari yapılarından biri olan Topkapı Sarayı'nda meydana gelen aşırı turizm kaynaklı kalabalığın etkilerini ve buna yönelik oluşabilecek sorunları belirlemek çalışmanın amacını

oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yaşanan sorunların birincil gözden gözlemlenerek ortaya konulması çalışmanın güvenilirliğini artırmakta ve alandaki diğer çalışmalardan farklı bir yere koymaktadır. Ayrıca araştırmının olası sonuçlarının yerel yönetimler ve turizm sektörü için de yol gösterici olması beklenmektedir. Bu bağlamda çalışmadan elde edilecek sonuçların hem akademik alan için hem de turizm sektörü için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Aşırı Turizm Kavramı

Doğal unsurlar, kültürel öğeler ve daha birçok farklı çekim güçlerinin yer aldığı önemli turistik destinasyon merkezlerinin popüler olması, turistler nezdinde tercihlerin bu bölgeler üzerinde yoğunlaşmasına zemin hazırlamaktadır (Çetinoğlu & Uygur, 2020: 3010). Son dönemlerde sosyal medya uygulamalarının kullanımında artış yaşanmasıyla birlikte içerik üreticilerinin ve yakın çevremizdeki kişilerin destinasyonlara yönelik yaptıkları olumlu paylaşımlar, birçok farklı kişiye hitap ederek tercihleri etkilemekte, böylelikle önerilen bu destinasyonlar cazibe unsuru haline gelerek gitme isteğini artırmaktadır. Oluşan tüm bu faktörler de aşırı turizm kavramının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Aşırı turizm, yerel halkın çeşitli imkânlarla ulaşmalarını zorlaştıran, yaşam tarzlarında kalıcı olarak değişiklikler yapmaya zorlayan, geçici ve mevsimlik yoğunlaşmanın sonuçlarına katlanarak genel refahı olumsuz etkileyen aşırı kalabalıklaşma olarak tanımlanmaktadır (Milano vd., 2018: 2). Yerel halkın yaşam kalitesi ile birlikte gelen ziyaretçilerin deneyim kalitesini de ciddi boyutlarda olumsuz etkilenmesi şeklinde de tanımlanan bu kavramın ulusal alan yazında ölçsüz turizm (Çolak, Kiper & Batman, 2020) olarak da ifade edildiği görülürken uluslararası alan yazınında too much tourism (Capocchi vd., 2019), over tourism (Goodwin, 2017; Verissimo vd., 2020) şeklinde kavramlaştırılabilmektedir. Literatüre bakıldığında aşırı turizm kavramı yerine turist fobisi ya da turizm fobisi kavramlarının da kullanıldığına rastlanmaktadır (Milano, 2017; Aylan & Aylan, 2020a). İlk olarak El Pais adlı dergide, antropolog olan Manuel Delgado tarafından bir köşe yazısı olarak ele alınan bu kavram (Blanco- Romero vd., 2019), insanların aşırıktan kaynaklı olarak hissettiği korku, reddedilme duygusu, abartılı biçimde tepki verilmesi, güvensizlik ve saygısızlık şeklinde ifade edilmektedir (Genç, 2020: 28; Almeida, 2021). Yapılan bazı çalışmalarda yer almakta olan bu kavram her ne kadar turizm ile bağlantılı olsa da birebir aşırı turizm kavramını açıklamamaktadır. Turizm fobisi yerel halkın ya da turistlerin aşırı turizmden rahatsız olmasını konu almaktadır. Buradan hareketle aşırı turizm kavramının daha iyi anlaşılabilmesi adına Koens ve diğerleri (2018a; 2018b: 5) tarafından bazı tanımlamalar oluşturulmuştur. Bunlar:

- Aşırı turizm kavramı son dönemlerde ortaya çıkan bir olgu değildir.
- Aşırı turizm kavramı kitle turizmi kavramı ile aynı değildir.
- Aşırı turizmin etkileri şehrin bütününde olmayıp sadece popüler olan ilçelerinde ya da etkinliklerin gerçekleştiği belirli noktalarda da olabilmektedir.
- Aşırı turizm kavramı sadece ziyaretçi sayısı ile ilgili değildir, bunun yanı sıra ziyaretçi yönetim kapasitesini de konusu dâhiline almaktadır.
- Aşırı turizm sadece turizm sektörü kaynaklı bir problem değildir.
- Aşırı turizmin çözülmesi her destinasyon için aynı değildir. Çünkü aşırı turizm kavramının farklı şekillerde çeşitleri olduğundan her bölgede aynı problem olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bundan dolayı her destinasyonun kendi özelliğine uygun farklı çözüm stratejileri geliştirilmelidir.
- Aşırı turizm durumu sadece şehirlerde yaşanan bir olgu olarak karşımıza çıkmayıp kırsal alanlarda da kendini göstermektedir.

Aşırı Turizmin Nedenleri ve Etkileri

Turizm sektörünün zaman içerisindeki gelişimi görülürken eş zamanlı olarak konaklama ve ulaşım alanlarında da imkanların arttırıldığı görülmektedir. Bu alanlarda yapılan gelişmeler ve insanların gelir hacminin artması sonucu hem yerli hem de yabancı birçok turist turizm hareketliliğine katılmaktadır. Özellikle havayolu taşımacılığının uygun fiyatlı olup giderek yaygınlaşması, sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte turistik çekiciliklerin birçok kişi tarafından fark edilmesi (Mutlu, 2021) ve artan pazarlama çeşitlerinin etkileri sayesinde popüler destinasyon merkezleri yüksek sayıda turist çekmektedir. Bahsi geçen tüm bu faktörler aşırı turizmin nedenlerinden birkaçını oluşturmakla birlikte literatürde farklı maddeler doğrultusunda konuyu ele alan çalışmalara da dikkat çekmektedir. Goodwin (2017:5-6)'e göre aşırı turizmin nedenleri;

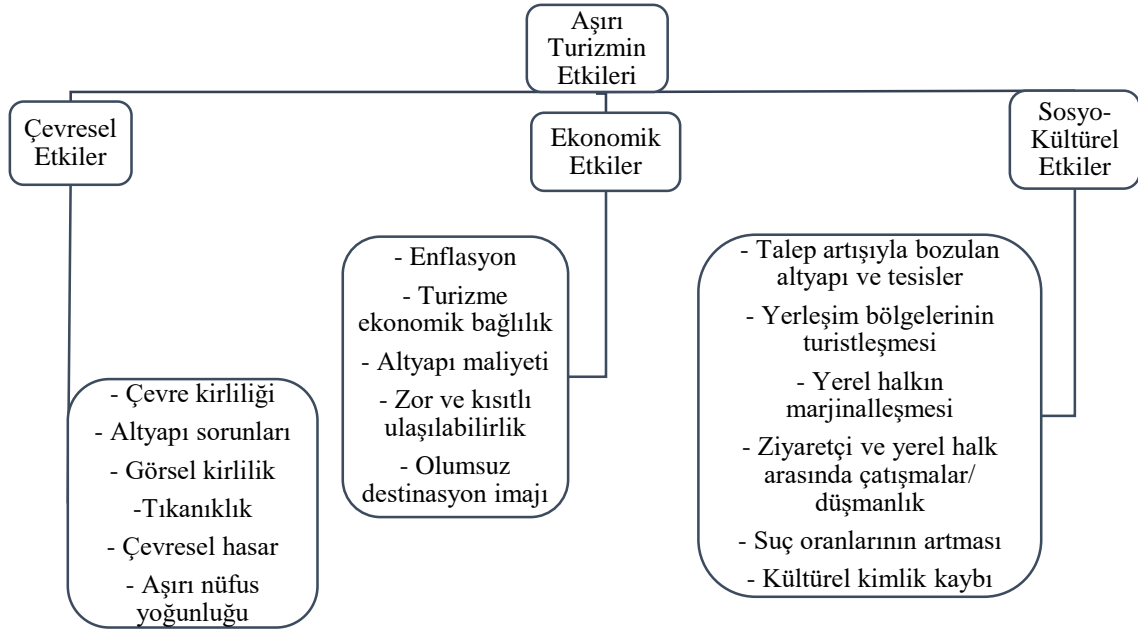
- Seyahat maliyetlerinin düşmesi,
- Online konaklama platformlarının artmasıyla birlikte turistlerin buldukları destinasyonlarda daha fazla kalması,
- Herkes tarafından kullanım özgürlüğü olan kamu alanlarının bakım ve onarım masraflarının sadece yerel halk tarafından karşılanması,
- Turizm sektöründen sağlanan istihdamın düşük ücretli ve güvenilir bulunmaması,
- Turizm sektörünün mevsimsellik özelliği sebebiyle belirli dönemlerde turistik yoğunluğun yaşanması ve bazı paydaşların turizmi tüm yıla yaymak istememesi,
- Dağıtım stratejilerinin uygulanmasıyla birlikte turistlerin daha az ziyaret edilen destinasyonlara yönlendirilmesi,
- Ulaşım araçlarının fazla sefer yaparak ulaşım sektörünü büyük ölçeklere taşıması ve araçların turistik bölgelere her ulaştıklarında daha fazla turist getirmeleri gibi maddeler oluşturmaktadır.

Duyar & Bayram (2019) ise aşırı turizm nedenlerini orta sınıfın gelişimi, paylaşım ekonomisi ve medyanın etkisi olmak üzere üç başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar:

Orta Sınıfın Gelişimi: Konaklama ve ulaşım alanındaki imkânların iyileştirilmesi ve bu imkânlar dâhilinde çeşitliliğin de artması, orta gelire sahip olan bireylerin de turizm hareketliliklerine katılmalarına neden olmaktadır. Ekonomisi gelişmekte olan ülkelerin turizm için yaptığı çeşitli harcamalar ülke ekonomisine katkı sağlarken her geçen yıl orta sınıfa mensup kişilerin sayısının da yükselmesiyle turizm üzerindeki etkilerinin artacağı tahmin edilmektedir (Kharas, 2017: 2).

Paylaşım Ekonomisi: İnsanların orta gelir düzeylerine sahip olmaya başlaması paylaşım ekonomisi kavramını da gün yüzüne çıkarmıştır. Paylaşım ekonomisi internette yer alan çeşitli bilgi ağlarında bulunan fiziksel ve fiziksel olmayan mal ve hizmetlerin insanlara paylaşımını kolaylaştıran bir çeşit teknolojik gelişmeler şeklinde ifade edilmektedir (Hamari vd., 2015: 2048).

Medyanın Etkisi: Medya insanların mutlu olma ve kendini gerçekleştirme gibi çeşitli ihtiyaçlarını giderme noktasında önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle sosyal medya üzerinden yapılan çeşitli fotoğraf ve video paylaşımları insanları turizm hareketliliğine ya da seyahat etmeye doğrudan yönlendirmektedir.

Şekil 1. Aşırı Turizmin Etkileri

Kaynak: Peeters, P. M., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C. H. S., & Mitas, O. (2018). *Research for TRAN Committee-Overtourism: Impact and Possible Policy Response*, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, 184-624.

Aşırı turizm destinasyonlar için çeşitli etkiler meydana getirmektedir. Bu etkilerin başında ekonomiye katkı sağlaması gibi olumlu getiriler getirdiği düşünülse de çoğunluk olarak olumsuz etkileriyle karşımıza çıkmaktadır. Bir destinasyonda meydana gelen aşırı turizm olayı sadece destinasyon bazında kalmayıp o bölgede yer alan turistler ve paydaşlar üzerinde de olumsuz etkilerine maruz bırakabilmektedir. Bu olumsuz etkilerin boyutu her destinasyon için aynı durumu kapsamamakla birlikte her destinasyon yapısına göre farklılık göstermektedir. Buradan hareketle aşırı turizmin etkilerine şekil 1.'de yer verilmiştir.

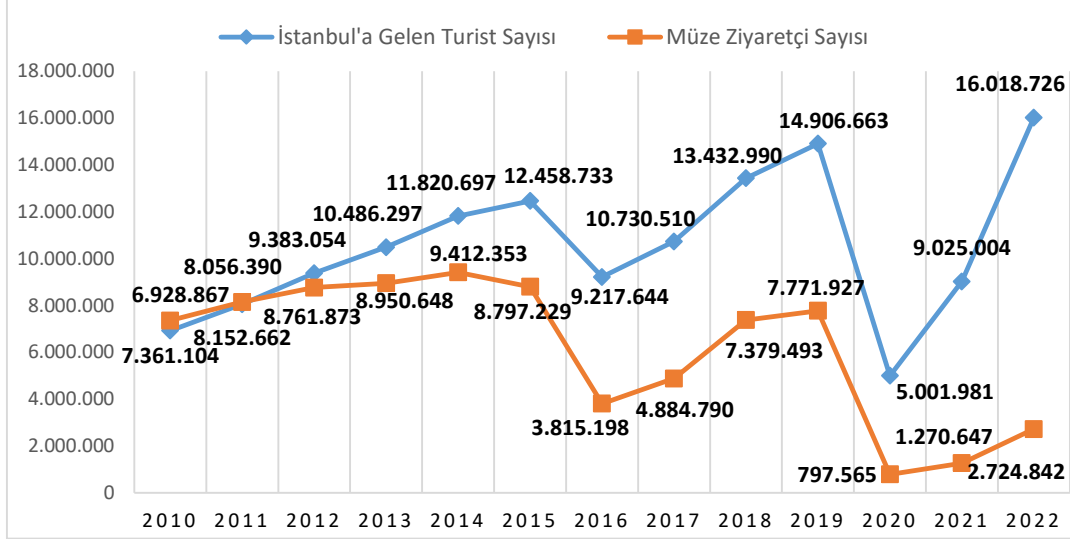
Aşırı turizmin etkileri temel olarak bakıldığında çevresel etkiler, ekonomik etkiler ve sosyo-kültürel etkiler olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmaktadır. Çevresel etkiler çoğunluk olarak bölgede meydana gelen kirlilik, yaşanan altyapı sorunları, aşırı nüfus yoğunluğu gibi unsurları kapsarken ekonomik etkiler ise çoğunlukla bölgenin turizm sektörüne ekonomik olarak bağımlı hale gelmesi, altyapı sorunlarıyla meydana gelen altyapı maliyetleri, enflasyon gibi etkileri kapsamaktadır. Sosyo- kültürel etkilerine bakıldığında daha çok bölgede bulunan yerel halk ile turistler arasında yaşanan çatışmalar, bölgenin turizme bağımlı hale gelmesiyle birlikte bölgenin turistleşmesi ve bunun sonucunda da yerel halkın marjinalleşip bölgede kültürel kimlik kaybının yaşanması gibi etkilerinden bahsetmek mümkündür.

Aşırı Turizm ve İstanbul

İstanbul kenti tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmasının yanı sıra üç büyük imparatorluğun başkentliğini de yapmış bir şehirdir. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan konumu ile jeopolitik açıdan önemini geçmişten günümüze hiçbir zaman kaybetmemiş olan bu kent tarihi süreç içerisinde kültürden medeniyete, siyasetten coğrafyaya pek çok alanda önemli roller oynamıştır. Tüm bu zengin tarihsel yapının bir sonucu olarak da birçok kültürel öğeyi bünyesinde taşımasından dolayı ziyaretçiler nezdinde halen büyük dikkat çeken bir şehir konumundadır. Bu nedenle de İstanbul 2010 yılında "Avrupa Kültür Başkenti" seçilmiştir

(Cançat, 2016). Grafik 1.'de görüldüğü üzere 2010 yılı itibariyle İstanbul'a gelen ziyaretçi sayısının her yıla oranla yükseldiği ve beraberinde aynı oranda müze ziyaretçi verilerinde de artış yaşandığı dikkat çekmektedir. 2016 ve 2020 yıllarında ise her iki ziyaretçi verilerinde bir önceki yıla nazaran ciddi bir düşüş yaşandığı da görülmektedir. Bu düşüşün yaşanmasının başlıca nedeni Türkiye'de meydana gelen siyasi olaylar ve dünya genelinde Covid-19 gibi yaşanan sağlık sorunlarından kaynaklanmaktadır.

Grafik 1. İstanbul'a Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayıları ve İstanbul Müze İstatistikleri (2010-2020)

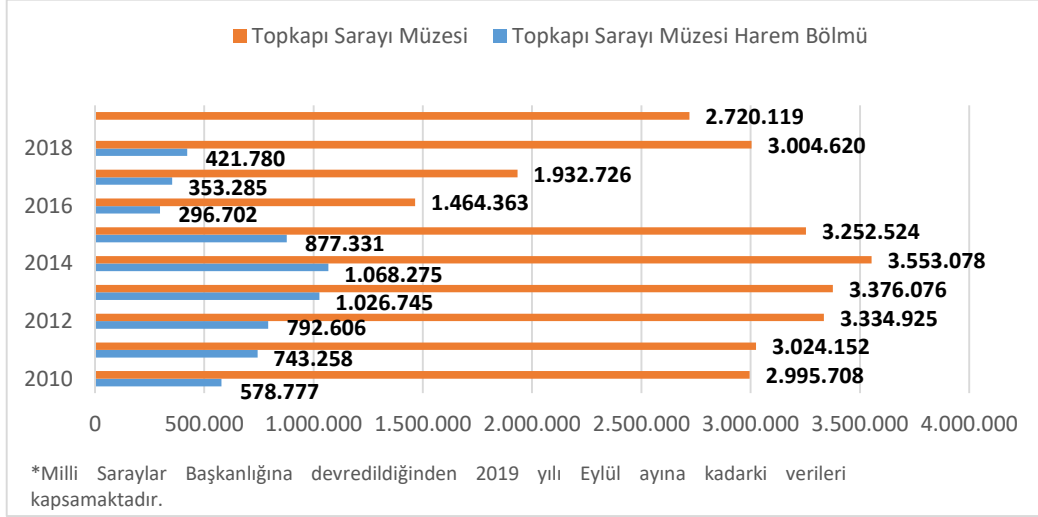

Kaynak: T.C. İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Yukarıdaki istatistiklerden de anlaşılacağı üzere İstanbul ili geçen her yıla oranla talep artışı ile karşı karşıya kalmaktadır. Öyle ki Dichter & Manzo (2017: 54)'nin yaptıkları çalışmada yer alan *Dünya'nın aşırı kalabalık 68 Şehri* isimli tabloda İstanbul ili de kendine yer edinmektedir. Ayrıca Aylan & Aylan (2020b)'in Twitter platformu üzerinden "overtourism" etiketli yapılan paylaşımların incelenmesine yönelik yaptıkları çalışmanın bulgularına göre aşırı turizmde etkilenen destinasyonların başında Türkiye'den İstanbul ve Bodrum destinasyonlarının yer aldığından bahsedilmektedir. Genç (2020) ise İstanbul'da meydana gelen aşırı turizm hareketliliğinin bölgede bulunan kültürel öğelerin belirli bir alanda bulunmasından dolayı sınırlı alanlar dâhilinde gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır. Tüm bu araştırmalar ve istatistikler destinasyonun ve destinasyonda bulunan kültürel öğelerin de zarar görmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle Topkapı Sarayı, Ayasofya Cami vb. gibi şehrin başta gelen çekicilikleri göz önünde bulundurulduğunda kültür turizmine olan rağbetin olumsuz sonuçlarını ilerleyen dönemlerde çok daha fazla görülmesi mümkündür.

İstanbul'un popüler ziyaretçi noktalarının başında gelen ve aynı zamanda bu çalışmanın da yapıldığı yer olan Topkapı Sarayı; Alay Meydanı, Divan Meydanı, Enderun Avlusu, Köşkler Bahçesi ve Harem Bölümü'nden meydana gelmektedir. Pek çok padişahın saltanatını sürdürdüğü ve mimarisiyle de çoğu dönemde dikkat çeken bu yapı, İstanbul Tarihi Yarımadası'nın ucunda, Sarayburnu mevkiinde, yaklaşık olarak 1460'lı yıllarda Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinden bir süre sonra 700 dönümlük bir arazi üzerine yapılandırılmış ve 1478 yılında yapımı tamamlanmıştır (Kılıçarslan, 2016).

Grafik 2. Topkapı Sarayı Müzesi Ziyaretçi İstatistikleri

Kaynak: T.C. İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Topkapı Sarayı ismi *Saray-ı Cedid*, *Saray-ı Amire*, *Der-i Devlet* ve *Südde-i Saadet* gibi isimlerle de anılmıştır. 19. yüzyıl itibariyle saraya, günümüze artık ulaşmayan sahil sarayının ismi verilmiştir. (Ortaylı, 2010; Aksoy, 2013). Cumhuriyet Dönemi'nde ise Topkapı Sarayı, Atatürk'ün emri ve Bakanlar Kurulu Kararı ile 3 Nisan 1924 senesinde müzeye çevrilmiştir (Kültür Portalı, 2020). Müzenin bölümlerinde çeşitli tarihi değere sahip eserlerin sergilenmesi hem dünyada hem de Türkiye'de Topkapı Sarayı'nın gözde yapılardan biri olmasına ve ayrı bir önem taşımasına sebep olmuştur. Yılda yaklaşık olarak 2 milyon (Grafik 2.) ziyaretçinin uğrak noktası olan bu mimari yapıdaki yoğunluk ve kalabalık kimi zaman ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Yapıya büyük kitleler halinde gerçekleştirilen seyahatler beraberinde yapının zaman zaman sürdürülebilirlik açısından güçlükler yaşamasına neden olabilmektedir. Grafik 2.'e bakıldığında ülke turizmine ve dünya turizm hareketliliğinin sağlanmasında engel yaratan olayların yaşandığı seneler haricinde sarayın ziyaretçi akınına uğradığı istatistikler dâhilinde görülmektedir. Ayrıca İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün yayınladığı veriler dâhilinde ziyaretçi sayısı sıralaması bakımından diğer müzelere oranla Topkapı Sarayı'nın birinci ve ikinci sıralarda yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu nedenlerden dolayı Topkapı Sarayı Müzesi araştırma alanı olarak seçilmiştir.

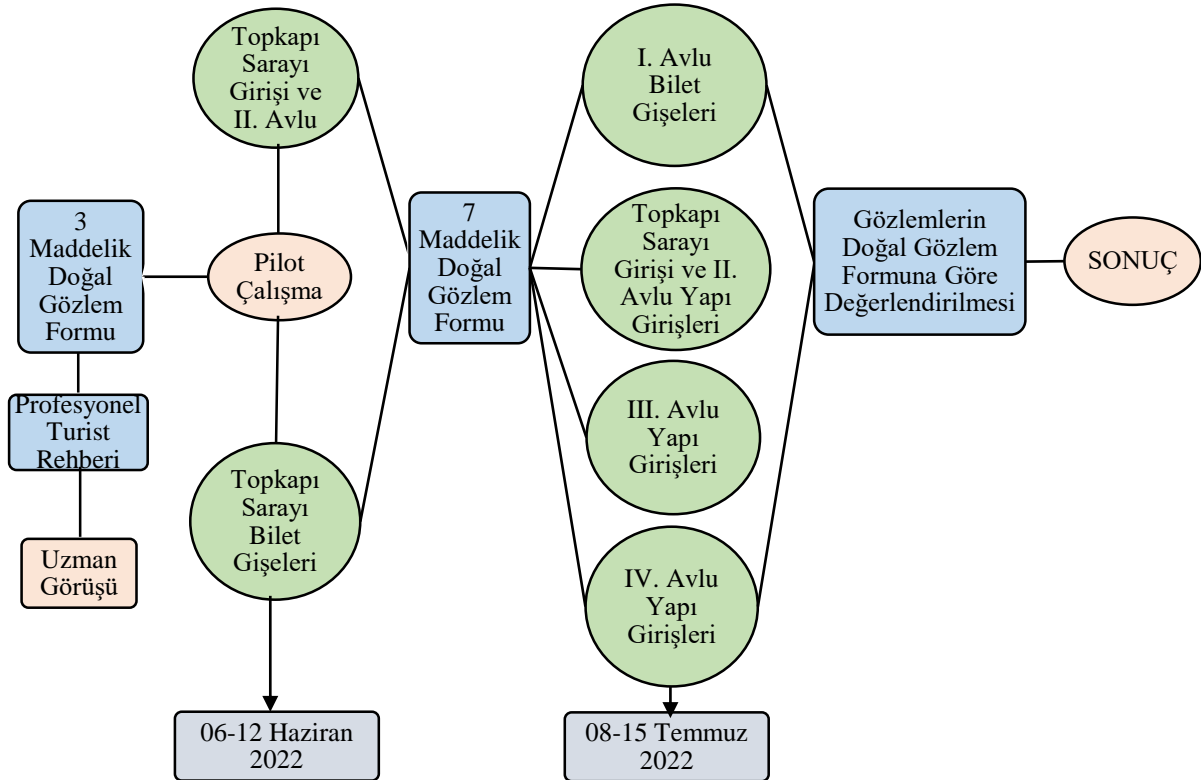
Yöntem

Sekaran'a (2003:119) göre bir durum hakkında ya da bir araştırma konusunun nasıl çözüme ulaştığına yönelik bilginin olmadığı durumlarda keşif çalışmaları devreye girmektedir. Ayrıca verilerin toplanmasında anket ve benzeri nicel araştırma teknikleri yerine gözlem ve görüşme gibi nitel araştırma tekniklerinin doğası gereği daha keşifsel nitelikte olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda nitel araştırmalarda araştırmacı, araştırdığı konunun merkezine konularak olayları doğal ortamında inceleme fırsatı bulmaktadır. Bu sayede araştırmacı, araştırma alanındaki insanların bakış açılarına yakından ortaklık etme ve bu bakış açılarını derinden inceleme şansı da yakalamaktadır. Nitel araştırmalar, nicel araştırmalar ile ölçülmesi zor olan olgularda, bilimsel sistematik sınırlar çerçevesinde yol gösterici nitelikte olup araştırma yapma ve sonuç elde etme imkanları sunmaktadır (Küçük, 2016). Farklı bir ifadeyle nitel araştırmalar, şemsiye bir terim olurken, verilerin sayısal değil sözlü olarak aktarıldığı, olguların anlamlarını tanımlamayı, çözmeyi, yorumlamayı ve aynı zamanda anlamlarla ilgili çeşitli pek çok terimlere ulaşmayı sağlayan tekniklerin tamamını kapsayan süreç olarak tanımlanmaktadır (Van Maanen, 1979: 520; Merriam, 2018: 13).

Bu çalışmada, Topkapı Sarayı'nda aşırı turizm sonucu meydana gelen yoğunluğun etkilerinin ve olası sorunlarının saptanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan gözlem tekniği kullanılmıştır. Gözlemler, herhangi bir ortamda ya da kurumda meydana gelen davranışı detaylı ve geniş kapsamlı olarak saptamak amacıyla kullanılan bir veri toplama aracı olarak ifade edilmektedir (Yıldırım& Şimşek, 1999: 124). Diğer bir tanıma göre gözlem, sistematik bir araştırma sorusu çerçevesinde, hassas ve kontrollü olarak kullanıldığı takdirde güvenilir sonuçlar elde edilmesine yardımcı olan bir araştırma aracıdır (Merriam, 2018: 112). Bu noktadan hareketle bu çalışmanın temel araştırma sorusu “Topkapı Sarayı Müzesi’nde aşırı turizm sonucu oluşan sorunlar nedir ve etkileri nelerdir?” olarak belirlenmiştir. Belirlenen temel araştırma sorusu çerçevesinde alt araştırma soruları aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- Aşırı turizmin meydana gelmesine etki eden kalabalık müzenin hangi bölümlerinde kendini göstermektedir?
- Müzede kalabalığın sonucu olarak aşırı turizmin etkileri profesyonel turist rehberleri ve ziyaretçiler üzerinde görülmekte midir?
- Müzenin bölümlerinde yaşanan yoğunluğun boyutu ne gibi sorunlar doğurmaktadır?

Tüm bunlar ışığında Topkapı Sarayı'ndaki yoğunluğun etkilerini ve olası sorunlarını tarafsız bir gözle değerlendirmek için bu çalışmada doğal (katılımsız) gözlem tekniğinden faydalanılmıştır. Doğal gözlem, imkânların araştırmacı tarafından değiştirilmeden araştırmaya konu olan problemin doğal ortamında incelendiği bir gözlem türüdür (Acar & Tanrısevdi, 2022).

Şekil 2. Araştırma Süreci

Çalışmanın veri toplama yeri olarak Topkapı Sarayı Müzesi seçilmesinin temel nedeni ise;

- 1985 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'nde "İstanbul'un Tarihi Alanları" içerisinde yer alması ve önemli bir kültürel değeri yansıtması,
- 2019 yılına kadar İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze İstatistikleri 'ne göre ziyaretçi sayısında ilk iki sırada yer alması etkenleri oluşturmuştur.

Araştırmada öncelik olarak aşırı turizmin bölgedeki boyutunu görebilmek adına İstanbul'da ikamet eden birinci yazar tarafından belirli aralıklarla araştırma sahasına gidilmiş ve önemli hususlar not edilerek çalışma ile ilgili genel bir taslağın oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Ardından kalabalıkta meydana gelen sorunların tespitini sağlayacak olan gözlem maddelerinin belirlenmesi için hem turist rehberliği mesleğinde beş yıldan fazla tecrübesi olan hem de çalışmanın gerçekleştiği bölgede pek çok kez turlara çıkmış ve bölgeye hakim bir profesyonel turist rehberiyle görüşme sağlanmıştır. Görüşülen turist rehberinin alanında ve bölgede olmak üzere yeterli düzeyde deneyim sahibi olduğu düşünüldüğü için tek bir kişiyle görüşülerek yazarların değerlendirmeleri ile 3 maddeden meydana gelen bir gözlem formu oluşturulmuştur. Oluşturulan gözlem formunun geçerliliğini test etmek adına 6-12 Haziran 2022 tarihlerinde Topkapı Sarayı bilet gişeleri ve II. Avlu bölümlerinde müzenin açılışından kapanış saatine kadar (09.00- 18.00) pilot çalışma şeklinde uygulanmıştır. Müzenin belirtilen bölümlerinde detaylı not alabilmek adına gözlemci tarafından bir gözlem defteri oluşturulmuş ve belirlenen maddelere bağlı kalınarak gözlemler not edilmiştir. Örneğin:

"...10.07.2022... 17.10. Silah koleksiyonunun olduğu bölümde müzenin kapanış saati yaklaşmasına rağmen büyük bir yoğunluk var. Keza içerisi de bir o kadar kalabalık. Özellikle içeride kaşıkçı elması sergilendiği için o bölümde büyük bir yoğunluk var. İnsanlar içeri girebilmek için sıra bekliyor. Özellikle Türk turistlerin kalabalıktan şikâyetçi olduklarını görebilmek mümkün. Bazı ziyaretçiler içeri girmeyeceğini, arkadaşlarını dışarıda bekleyeceğini söyledi. İçeriye giriş yapan ziyaretçiler ise kalabalık sebebiyle güvenliklerin sık uyarılarına maruz kaldıkları için eserleri hızlı bir şekilde ilerleyerek görmek durumunda kalıyor."

Gerçekleştirilen pilot çalışma sonrasında gözlem formuna 4 madde daha eklenerek gözlemlerin 7 maddelik bir gözlem formu çerçevesinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Oluşturulan son gözlem formu ışığında yoğunluğun maksimum seviyede olabileceği dönem göz önünde bulundurularak 08- 15 Temmuz 2022 tarihleri arasında Topkapı Sarayı'nın I. Avlu bilet gişeleri, saray girişi ve II. Avlu, III. Avlu ve yapı girişleri, IV. Avlu ve yapı girişleri olmak üzere tüm bölümlerinde gözlemler gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalar her araştırmacının olay ve olguları yorumlama şeklinin farklı olabileceğini ortaya koymaktadır (Yıldırım & Şimşek, 1999). Ayrıca nitel araştırmalarda verilerin yanlış yorumlanması gibi yapılan hatalar inanırlılığı oldukça tehlikeye düşürmektedir. Bu nedenle yapılan araştırmada inandırıcılığı sağlamak adına uzman incelemesi yönteminin uygun olabileceği düşünülmüştür. Uzman incelemesi, nitel araştırma yöntemleri ve araştırma konusunda uzman kişilerden, yapılan araştırmaya yönelik detaylı incelemenin gerçekleştiği, inanırlılık konusunda alınan önlemlerden bir tanesidir (Başkale, 2016: 24). Bu inceleme doğrultusunda uzman, araştırma deseninin oluşmasından sonuç yazım sürecine kadar olan tüm bölümlerde eleştirel ve tarafsız bir şekilde konuyu ele alarak çalışmaya yönelik geri dönüşlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte gözlemci, güvenirliliği artırmak adına gözlemlenen bölgelerde yoğunluğun meydana geldiği alanların fotoğraflarını ve videolarını çekmiştir. Araştırma sonrasında not defterine alınan gözlem notları Word dosyasına aktarılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların analizleri, oluşturulan gözlem formunda yer alan 7 madde çerçevesinde tek tek değerlendirilmiş ve aktarılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Topkapı Sarayı'nda yaşanan yoğunluğun etkilerini ve olası sorunlarını saptamaya yönelik gerçekleştirilen doğal gözlemlere ilişkin sonuçlara maddeler halinde yer verilmiştir.

Pilot Çalışmaya Yönelik Bulgular

1. Topkapı Sarayı Müzesi girişinde kalabalıktan dolayı yaşanan sorunlar var mıdır?

Müze giriş turnikelerinde belirlenen gözlem tarihlerinde çoğunluk olarak öğle saatleri itibariyle kalabalıktan dolayı sorunların yaşandığı not edilmiştir. Bununla birlikte kalabalık dolayısıyla müze girişinde yaşanan sorunlara ait bulgular aşağıda verilmiştir.

- 08 Haziran 2022 (Çarşamba) tarihinde saat 13.30'da girişte bulunan iki farklı rehber grubunun kalabalık sebebiyle turnike sırasında birbirleriyle karıştığı ve yaşanan aksaklık sebebiyle arka sırada bekleyen ziyaretçilerin problem çıkardığı kaydedilmiştir.
- 11 Haziran 2022 (Cumartesi) saat 15.20'de kalabalık esnasında iki kişinin turnikelerden bilet göstermeden yan bariyerlerden atlayarak müze içerisine girdiği görülmüştür. Ayrıca gözlem tarihlerinin tüm gününde giriş bariyerlerinden çıkmak isteyen ziyaretçiler ile çalışanların arasında sorun çıktığı bundan kaynaklı olarak da girişlerin aksayarak kalabalığın meydana gelmesine neden olduğu gözlemlenmiştir.

2. Topkapı Sarayı Müzesi içerisindeki mekânlarda kalabalıktan dolayı yaşanan sorunlar var mıdır?

- Müzenin II. avlusunda gerçekleşen gözlemlerde 08 Haziran (Çarşamba) ve 11 Haziran (Cumartesi) 2022 tarihlerinde 14.20- 15.30 saatleri aralığında iki ziyaretçinin II. avlunun farklı noktalarında sigara içtiği ve kalabalık sebebiyle herhangi bir güvenlik görevlisinin durumu fark etmediği görülmüştür.
- Gözlemin yapıldığı tarihlerin tüm gününde 12.30 itibariyle yoğunluğun artması sebebiyle Dış Hazine (silah koleksiyonu) bölümü giriş çıkışları aynı kapıdan olduğu için ziyaretçilerin zorluk yaşadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca kalabalık nedeniyle ziyaretçilerin içeride uzun süre duramadıkları ve detaylı şekilde eserleri inceleyemedikleri gözlem defterine not edilmiştir.
- 12 Haziran 2022 (Pazar) günü 13.25'te Divit Odası (saat koleksiyonu) bölümünde ziyaretçiler eserlerin fotoğraflarını çektiği için yoğun bir sıra oluşmasına neden olmuştur. Kalabalığın durumunu fark eden bir güvenlik görevlisinin içeri girerek fotoğraf çekmenin yasak olduğunu dile getirdiği ve kalabalığın dağılmasını sağladığı gözlemlenmiştir.
- Belirlenen tarihlerdeki gözlemler doğrultusunda Divan-ı Hümayun ve Saray Mutfakları bölümünde herhangi bir sorun yaşanmadığı gözlem defterine not edilmiştir.

3. Müze ve harem bilet gişelerinde kalabalıktan dolayı yaşanan sorunlar var mıdır?

- Belirlenen tarih aralıklarında yapılan gözlemler doğrultusunda, müze içerisinde yer alan harem bölümü bilet gişesinde yoğunluğun çok fazla olmadığı ve bu nedenle de herhangi bir sorunun yaşanmadığı gözlemlenmiştir.
- I. Avluda yer alan bilet gişelerinde ise 9-10 Haziran 2022 (Perşembe ve Cuma) saat 16.00 civarlarında bilet sırası bekleyen ziyaretçilerin önüne başka bir ziyaretçi geçmeye çalıştığı için tartışma çıkmıştır. Ayrıca uzun süre sırada beklemek durumunda kalan iki yerli ziyaretçinin de bilet gişesinde duran çalışan ile tartışma yaşadığı görülmüştür.

Ana Çalışmaya Yönelik Bulgular

1. Topkapı Sarayı girişi ve müze içerisindeki yoğunluk hangi aralıklarla (ne zaman) oluşmaktadır?

- Topkapı Sarayı girişinde yapılan gözlemler doğrultusunda, müze açılışının gerçekleştiği zaman diliminden itibaren sabah saatlerinde yoğunluğun olmadığı, sadece birkaç grup girişinin gerçekleştiği ve gün içerisinde de belirli saat aralıklarla anlık yoğunluğun olduğu not edilmiştir.
- Saat 11.30 itibariyle tam anlamıyla müze girişinde kalabalığın artış gösterdiği, 14.00-14.30 aralarında maksimum seviyeye ulaştığı gözlemlenmiştir.
- Müzenin II. Avlu bölümünde en çok Silah Koleksiyonu bölümü ve Akağalar Kapısı'nda öğle saatlerinden itibaren yoğunluğun artış gösterdiği görülürken III. Avlu 'da da en çok Kutsal Emanetler bölümü (14.45 itibariyle) girişinde kalabalık bir sıra meydana geldiği not edilmiştir.
- IV. Avlu'da ise köşk girişleri haricinde manzaranın olduğu teras bölümünde fotoğraf çekmek için sıraların olduğu görülmüştür. Müze içerisinde gözlemin yapıldığı tarih aralıklarının (8 Temmuz'dan 15 Temmuz'a kadar geçen sürede) her saat diliminde yemekhane bölümünün diğer bölümlere nazaran yoğun olmadığı da gözlem defterine kaydedilmiştir.

2. Topkapı Sarayı bilet gişelerinde yoğunluk hangi aralıklarla (ne zaman) oluşmaktadır?

- Gözlemin gerçekleştirildiği tarih ve saat aralıklarında I. Avluda yer alan müze gişelerinde yoğunluğun en çok meydana geldiği saat 14.00'de en yüksek halini göstererek 16.50'e kadar sürmektedir. II. Avluda yer alan harem gişesinde ise spesifik bir yoğunluğa rastlanılmamış, 12.30- 16.37 arası anlık ve kısa sıralar olduğu not edilmiştir.

3. Kalabalığın profesyonel turist rehberleri üzerindeki etkileri nelerdir?

Yapılan gözlemin gerçekleştirildiği tarihlerde müzede yaşanan yoğunluk ve kalabalığın profesyonel turist rehberlerini yoğunlukla olumsuz etki altında bıraktığı gözlemlenmiştir. Olumsuz etki bıraktığının gözlemlenmesi şu olaylar sebebiyle oluşmuştur:

- 08 Temmuz 2022 (Cuma) tarihinde saat 10.15'te müze girişinde anlık yoğunluğun oluşması sebebiyle girişin az ilerisinde Türk ziyaretçi grubun başında anlatım yapan rehberin anlatımı iki farklı yabancı büyük grubun yanı başında bir anda toplanmasıyla bölündüğü görülmüştür. Ayrıca sonradan gelen gruptaki kişilerin fazla ses yapmasından ve başlarındaki rehberin de sesli anlatım yapmasından dolayı Türk grubundaki rehberin anlatımına devam edebilmek için maketlerin olduğu kısma doğru ilerlediği dikkat çekmiştir. Aradan çok zaman geçmeden yabancı büyük grubun tekrardan o Türk grubun yanına gelerek anlatımın yarıda kesilmesine neden olacak şekilde sesli konuşmaya başladığı not edilmiştir. Türk grubun başında yer alan rehberin orada gerçekleştirdiği anlatımını kısa keserek ilerlemek durumunda kaldığı ve sürekli sözü kesildiği için keyfinin kaçtığı gözlemlenmiştir.
- Bir önceki maddedeki olaya benzer bir durum 15 Temmuz 2022 (Cuma) tarihi harici tüm günlerde istinasız olarak bazı saat aralıklarında da sancak-ı şerif ve müzede kalabalığın görüldüğü diğer bölümlerinde rehberlerin anlatımı kısa tutmak durumunda kaldıkları da tespit edilmiştir. Sancak-ı şerif önünde meydana gelen kalabalık sebebiyle çoğu zaman rehberlerin anlatımları birbirine karıştığı için bağırarak anlatım yaptıkları

ve bundan dolayı anlatımları bittikten sonra toparlanabilmek adına bir müddet bekledikleri görülmüştür. Özellikle bu durum 10 Temmuz 2022 (Pazar) tarihinde yağmurun etkisiyle ekstra olarak kendini göstermiştir. Başta bu tarih yoğunlukta olmak üzere diğer günlerde de rehberlerin grubundaki kişilerin dağılmamaları ve seslerini duyurabilmeleri için belirli sıklıkta grubunu kendine yakınlaştırmak amacıyla uyarılar yaptığı not edilmiştir.

- 9 Temmuz 2022 (Cumartesi) günü saat 11.36'da gişelerde kalabalıktan dolayı iki turistin başka bir grup ile giriş yapmaya çalıştığı tespit edilmiştir. Bir müddet sonra o iki turist ile rehber arasındaki konuşma tartışmaya doğru ilerleyerek rehberin sinirlenmesine sebep olmuştur. Olayın üzerine rehberin siniri devam ettiği için bir müddet turunu beklettiği görülmüştür.
- Saat 12.20'de 11 Temmuz Pazartesi günü girişin sağında bulunan maketlerin yanında iki rehber gün içindeki kalabalıktan dolayı kendi aralarında tur programını gözden geçirerek gidilecek yerlerde geçirilen süreyi kısaltmak gibi ufak çaplı planlar yaptıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca aynı gün saat 13.44'te bir rehber gişelerde kalabalıktan dolayı kendi grubundaki insanların yerini kaybettiği için kendi kendine söylendiği ve hızlı şekilde grubunu aradığı not edilmiştir.
- 13 Temmuz 2022 (Çarşamba) saat 10.45'te Babüssade Kapısı girişinde oturan iki rehberin sarayın çok kalabalık olduğunu ve bu durumun herkesi bezdirdiğini aralarında konuştuğu, aynı gün içinde saat 12.12'de gişelerin orada bulunan maketlerin yanında da bir rehberin telefonda ‘ ‘ bu kadar insanla bu kalabalıkta başa çıkılması zor, kaybolurlar aramak durumunda kalırız. Anlatımları burada yapalım daha sonrasında 1 saat kadar serbest zaman verelim en son aşağıda buluşup oradan gideriz" şeklinde konuşma yaptığı gözlemlenmiş ve not edilmiştir.
- 14 Temmuz 2022 (Perşembe) 10.30'da Türk rehberli bir grup yavaş ilerlediği için kalabalık arasına karıştığı ve rehberleri onları almak için kalabalığın arasına tekrar girmek durumunda kaldığı görülmüştür. Daha sonrasında gruptaki bir kadın, rehber kendilerinin yavaş yürüyüp geri kaldıklarını dile getirince rehber ‘ ‘biraz hızlı ilerlersek çok daha iyi olur grup içinde kopukluk olduğu zaman grubu kaybetme gibi durumlar olabiliyor. Etraf şimdiden kalabalıklaşmaya başladı. Eğer böyle bir durum olursa tur sarkar’ ’ şeklinde ifade edilmiştir.
- 14 Temmuz Perşembe günü 11.25'te Mukaddes Emanetler bölümüne girişte sıra bekleyen bir grubun rehberi, sıra gelene kadar içerideki eserleri anlattığı fakat sıranın yavaş ilerlemesinden dolayı grubundaki kişilerin sıkılmaması adına farklı konularda sohbet ettikleri de gözlemlenmiştir.

4. Kalabalığın ziyaretçiler üzerindeki etkileri nelerdir?

Yapılan gözlemler doğrultusunda Topkapı Sarayı'nda meydana gelen yoğunluğun ziyaretçilerin üzerinde olumsuz etkileri görüldüğü kadar birtakım olumlu etkiler bıraktığı da görülmüştür. Olumlu etki bıraktığına yönelik yaşanan olaya bakıldığında;

- 11 Temmuz 2022 (Pazartesi) tarihinde 13.15'te gişelerin yan tarafında bulunan oturma alanlarında bir Türk aile müzenin o anki yoğunluğu ile ilgili ‘ ‘bu kadar insanın buldukları yerden kalkıp buralara kadar gelmesi, burayı görmek istemesi ne kadar güzel. Müzenin tam hak ettiği kalabalık’ ’ şeklindeki yorumları etkili olmuştur.

Aynı şekilde kalabalığın ziyaretçiler üzerinde olumsuz etkiler bıraktığının gözlemlenmesi, ziyaretçilerin konuşmalarında belirttikleri olgular aracılığıyla sağlanmıştır. Bu bağlamda olumsuz etki bıraktığına dair gözlemlerin bulguları şu şekildedir:

- Belirlenen gözlem tarihlerinin tüm gününde müze giriş turnikelerinde yaşanan yoğunluk ve bilet konusunda yaşanan aksaklıklar nedeniyle ziyaretçilerin sinirlendiği hatta var olan keyiflerinin kaçtığına dair ifadelerde buldukları not edilmiştir. Ziyaretçilerin duygu durumlarının bu şekilde olmasının nedeni kalabalıktan dolayı çalışanlar ve başka ziyaretçiler ile yaşanan tartışmalar sonucu olarak gözlemlenmiştir.
- 9 Temmuz 2022 (Cumartesi) saat 13.05'te ziyaretçilerden bir Türk aile aralarında buraya sakin bir zamanda gelinip rahat gezilmesi gerektiğini, en uygun zamanın Eylül-Ekim gibi olduğunu söyledikleri görülmüştür. Yine aynı gün 13.30'da Mukaddes Emanetler bölümünün önünde aşırı sıra olduğu için bazı ziyaretçilerin içeri girmek için bu kadar sıra beklemeye gerek duymadıklarını belirttikleri kaydedilmiştir.
- 11 Temmuz Pazartesi tarihinde 13.27 sularında girişte bazı ziyaretçiler içeri girmek için ilerlerken hem bilet sırasında bekledikleri hem de giriş sırası bekledikleri için fazla bunaldıklarını dile getirmişlerdir.
- 13 Temmuz 2022 (Çarşamba) tarihi 17.00 saatinde ise iki ziyaretçi çıkışa doğru ilerlerken o kadar para verip sıra beklediklerini ama sonucunda müzenin tatmin edici olmadığını dile getiren diyalog kurmuşlardır.
- 14 Temmuz 2022 (Perşembe) günü 12.53'te Mukaddes Emanetler bölümünde bir grup içeride Kur'an-ı Kerim okunduğunu ama kalabalıktan dolayı göremeyeceklerini söyleyerek sıraya giriş yapmayıp içeriye girmekten vazgeçmiştir. Aynı gün saat 13.45'te genç bir öğrenci grubu müze içerisindeki çoğu bölümde çok fazla sıra olduğunu, bayramda bile yağmur yağdığı halde yoğunluğun azalmadığını, İstanbul'da birçok farklı saray olduğunu ama burası kadar kalabalığın oluşmadığını ve sabah erken saatte gelip burayı rahatça görmeleri gerektiği yönündeki konuşmaları kaydedilmiştir.

5. Topkapı Sarayı Müzesi girişinde kalabalıktan dolayı yaşanan sorunlar var mıdır?

- Topkapı Sarayı girişinde gerçekleştirilen gözlemlerde, belirlenen gözlem tarih aralıklarının tüm gününde olmak üzere istinasız olarak yoğunluğun artmaya başladığı ve devamlılık gösterdiği saatlerde (11.30-15.30 arası), tur gruplarının senkronizasyon sorunu yaşayarak birbirleriyle karıştığı ve giriş turnikelerinde yığılmaların meydana geldiği gözlem defterine not edilmiştir.
- Gözlemin ilk günü (8 Temmuz Cuma) öğle saat aralıklarında (12.00-15.30 arası) büyük tur gruplarının kendi içlerinde turnikelerde tek bir hizada sıra olmayarak girişlere engel olmaları sebebiyle bireysel gelen ve müze kartlarıyla giriş yapacak olan üç yerli ziyaretçinin orada bulunan görevliler ile aralarında sorun çıkmasına neden olmuştur.
- 10 Temmuz Pazar günü saat 14.00'da büyük tur gruplarının girişleri bölünmesin diye müze kart ile girişin diğer turnikelerden sağlandığı esnada dört kişilik bir ailenin büyük bir tur grubunun arasında sıraya girdiği ve çalışanlar tarafından farklı bir turnikeye geçmelerine yönelik uyarı almalarından sonra kalabalık sırayı tekrardan beklememek için tartışma çıkardıkları görülmüştür.
- 9 Temmuz Cumartesi günü saat 11.36'da kalabalığın artmasıyla iki ziyaretçinin girişteki turnikelerde bir tur grubuna dâhil olmaya çalıştığı ve turun başındaki profesyonel turist rehberiyle aralarında tartışma çıktığı da not alınmıştır. 14.16'da girişte 3 büyük tur grubu sırasının birbiriyle karıştığı görülmüştür. Turnike girişlerinde problem oluşunca

her bir rehber girişi durdurarak kendi gurubundaki kişileri bulup sıraya geçmeleri için uğraştığı sırada arkada bekleyen diğer ziyaretçiler ile hem rehberler arasında hem de çalışanlar arasında gerginlik yaşanmıştır.

- Gözlemin gerçekleştiği tarihlerde 12.00- 14.00 saatleri aralığında, turnike geçişlerinde sorun yaşayan ziyaretçilerin tekrar sıra beklememek adına giriş kenarlarında oturduğu veya ayakta beklediği, bulunan alan yeterince kalabalık olduğu için görevliler tarafından bazı aralıklarla dışarıda beklemeleri için uyarılar gerçekleştirildiği kayıt altına alınmıştır.
- Bayramın 3. Günü (11 Temmuz Pazartesi) üç yerli ziyaretçi turnikelerin olduğu bölümün sağında, güvenliklerin ve çalışanların geçtiği kapıdan sırasıyla kaçak (müze kart veya bilet göstermeden) giriş yapmış ve güvenlik görevlileri tarafından fark edilmemiştir. Bir müddet sonra gözlemci güvenlik görevlisine durumu ikaz edince kaçak giriş yapan ziyaretçiler çıkışa yönlendirilmiştir.
- Resmi tatil ilan edilen 14 Temmuz'da (Perşembe) saat 12.34'de bir grup aile müze kart ile giriş yaptıktan sonra çocuklarına ücretsiz bilet girişi almadıkları gerekçesiyle çocukları müzeye giriş sağlayamamıştır. Müze çalışanlarının onları başta uyardığı ve bu kadar kalabalık sırayı tekrar beklemek istemediği için çalışanlarla kavga ederek çocuğunu turnikelerden biletsiz bir şekilde geçirmiştir. 14.11'de ise bir ailenin turnikelerden geçtikten sonra okul çağındaki çocuklarını turnikelerden geçirmeyerek yan taraftaki bariyerlerden atlatıp içeriye giriş sağladıkları ve çalışan görevliler tarafından kalabalıkta fark edilmediği de gözlemlenmiştir.
- Girişte ziyaretçilerin turnikelerden İstanbul ulaşım kartı, kimlik kartı vb. gibi unsurlar ile müzeye giriş yapılabileceğini düşünmelerinden dolayı girişte aksaklıkların yaşanmasına neden olmakla birlikte kalabalığın oluşmasına da zemin hazırladığı ve bundan dolayı da ziyaretçilerin hem kendi aralarında hem de turnikedeki görevli olan çalışanlarla problemlerin oluştuğu gözlemlenmiştir.
- Girişte yaşanan aksaklıkların bir örneği 15 Temmuz 2022 (Cuma) günü saat 11.16'da gerçekleşmiştir. Bir aile bakanlığın gns (genç ne sever) müze uygulamasını kullanarak giriş yapmak istemiş ve sorun yaşandığı için belli bir süre beklemek durumunda kalmışlardır. Girişteki görevliler farklı yerlerle irtibata geçerek sorunu çözmeye çalışırken bu uygulama ile giriş sağlanamayacağını aileye söylemişlerdir. Bu durum üzerine ailede bulunan bir kişi "ilk önce geçerli dediniz bizi beklettiniz şimdi geçerli değil diyorsunuz. Ne zamandır hem sıranın gelmesi için bekledim hem de bunun için bekledim. Bizi mağdur ettiniz." ifadesini kullandıktan bir müddet sonra müzeye giriş sağlayamadan gittikleri not edilmiştir.
- Bir ziyaretçi girişte turnikelerden atlayarak müzenin dışına çıkmak istediği ve kalabalığın geliş yönünün tersi yönünden ilerlemeye çalıştığı için geçiş alanlarını daraltarak tartışmaların oluşmasına neden olduğu da görülmüştür.

6. Topkapı Sarayı Müzesi içerisindeki mekânlarda kalabalıktan dolayı yaşanan sorunlar var mıdır?

Müzenin II. Avlusunda yapılan gözlemler neticesinde, kalabalık sebebiyle yaşanan sorunlara ait bulgular aşağıda verilmiştir.

- 9 Temmuz 2022 (Cumartesi) saat 13.44'de kalabalık sebebiyle bir rehber grubundaki iki ziyaretçinin eksik olduğunu fark ederek girişe doğru hızla ilerlediği görülmüştür. Bir

müddet sonra eksik kişileri bularak grubuna doğru hızlı bir şekilde gittiği kaydedilmiştir.

- 10 Temmuz 2022 (Pazar) günü havanın yağmurlu olması nedeniyle girişin sağında bulunan Topkapı Sarayı maketleri etrafında 12.19 itibariyle Nijeryalı ve Senegalli grupların yoğunlukta olduğu not edilmiştir. Devam eden yağmurun meydana getirdiği ses ile maketlerin çevresinde birçok farklı grubun bulunması hem rehberlerin kendi seslerini duyurmalarında zorluk yaşadığı hem de kendi gruplarını bir arada tutmakta zorluk çektikleri gözlemlenmiştir. Bu durum gün içerisinde II. Avlunun kapalı mekânlarında da devam etmiştir.
- II. Avlunun Divan-ı Hümayun ve Divit Odası (saat koleksiyonu) bölümünde gözlem tarihleri boyunca yoğunluğun olduğu fakat kalabalık sebebiyle meydana gelen herhangi bir sorun ile karşılaşılmamıştır.
- 13 Temmuz 2022 (Çarşamba) tarihinde saat 13.16'da Dış Hazine (silah koleksiyonu) bölümünde kalabalığın etkileriyle içerisinde çok sıcak olmasından dolayı bir ziyaretçi grubunu dışarıda beklemiş, o bölümde grubuna katılamamıştır. Bu bölümde özellikle kaşıkçı elmasının rağbet görmesinden dolayı gözlem tarihlerinin çoğu gününde, 12.30 itibariyle içerisinde yoğunlaştığı, kalabalık sebebiyle içerideki sıcaklık oranının yükseldiği ve gelen ziyaretçilerin rahat şekilde birçok eseri inceleyemediği görülmüştür. Ayrıca Dış Hazine bölümünde girişlerin ve çıkışların tek kapı üzerinden olması da ziyaretçilere ayrı zorluk oluşturarak girişleri zorlaştırmaktadır.
- II. avluda 10 Temmuz 2022 (Pazar) tarihinde saat 11.53'de bir ziyaretçi sigara içerken güvenlik tarafından görülerek seslenilmesine rağmen kalabalıktan dolayı duymamıştır. Yine aynı tarih ve zaman aralığında bir ziyaretçinin daha müze içerisinde sigara içtiğine rastlanılmış ve bir rehber tarafından uyarıldığı anda ikili arasında tartışma çıkmıştır.
- Önceki maddeye benzer bir olay 14 Temmuz 2022 (Perşembe) tarihinde saat 12.08 ve 15.32 itibariyle meydana gelmiş, Saray Mutfakları bölümüne doğru gidilen kapının yakınlarında çöp kovasından dumanın fark edilmesi sonucu güvenlikler tarafından sigara içenlere ikazda bulunduğu gözlemlenmiştir. Güvenlikler dumanı söndürdükten sonra kendi aralarında konuşurken müze içerisinde sık devriyeye çıksalar da kalabalıktan dolayı her zaman olup bitenleri göremedikleri yönünde diyalog kurdukları görülmüştür.
- Yapılan gözlemler boyunca yoğunluğun en az olduğu kısım olarak Saray Mutfakları bölümü not edilmiş ve kalabalıktan kaynaklı olarak herhangi bir sorunun çıktığı da gözlemlenmemiştir.

Müzenin III. avlusunda gerçekleşen gözlemlere ilişkin bulgulara maddeler halinde aşağıda yer verilmiştir.

- Müzenin III. avlusunda Has Oda/ Kutsal Emanetler bölümünde gözlemin her günü istinasız olarak öğle saatleri itibariyle kalabalıktan dolayı sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir.
- 8 Temmuz 2022 (Cuma) 13.40'da Kutsal Emanetler bölümü için uzun sıra bekleyen bir ziyaretçinin tansiyonu düşmüş ve sıradan çıkmak durumunda kalmıştır. Geri döndüğünde ise diğer ziyaretçiler sıranın sonuna tekrar geçip beklemesini söyledikleri için ziyaretçi artık sırayı beklemeyerek IV. Avluya doğru yönelmiştir.
- Bir önceki maddede yaşanan olayın benzeri bir durum 13 Temmuz 2022 (Çarşamba) tarihinde 11.13'te bireysel olarak gelen üç ziyaretçinin sıradan güneş kursuna bakmak

için çıktığı, geri oldukları yere dönmek istediklerinde de diğer ziyaretçi grubuyla münakaşa içine girmişlerdir.

- Mukaddes Emanetler bölümüne giriş sırası özellikle öğle saatlerinden sonra neredeyse 30 dakika ila 1 saat arası sürdüğü için ilerleyen günlerde de belirli periyotlar aralığında öne geçme/ sıraya kaynak yapma durumlarından dolayı ziyaretçilerin arasında problem çıktığı ve bazı ziyaretçilerin içeriye girmediği gözlemlenmiştir.
- 14 Temmuz 2022 (Perşembe) 12.58 ve 16.14 saatlerinde güvenlikler Mukaddes Emanetler bölümü sırasında bekleyen ziyaretçileri yolu kapadıkları ve sırada yorulup çimenlerde oturarak bekledikleri için uyarı yapmıştır. Mukaddes Emanetler bölümü başta olmak üzere altın tören tahtının sergilendiği Arz Odası bölümünde de alanın dar olması ve talebin çok olması nedeniyle güvenlikler tarafından hızlı hareket edilmesine ve fotoğraf çekilmemesine yönelik sürekli uyarılar gelmektedir. Bundan kaynaklı olarak mekân çıkışında birkaç ziyaretçi kendi arasında eserleri detaylı inceleyemediklerine yönelik hayıflandıkları, içeride de kurallara yeterince uyulmadığı görülmüştür.
- 10 Temmuz 2022 (Pazar) tarihinde saat 15.40'da iki ziyaretçinin Babüssade akağalar kapısı önünde sigara içtikleri ve kalabalıktan dolayı güvenlikler tarafından fark edilmediği görülmüştür.
- 10-15 Temmuz 2022 (Pazar ve Cuma) tarihlerinde 12.30 itibarıyla Babüssade Kapısı girişinde yer alan sancak-ı şerif etrafında birçok tur grubunun bulunması ve hava şartlarının da kötü olması sebebiyle rehberler bu bölümde de sesini duyurabilmek için bağırarak anlatım yapmakta ve sesler birbirlerine karışmaktadır. Ayrıca giriş yolu belirli aralıklarla yoğunluk sebebiyle kapandığı için çoğu rehber anlatımının yarıda ya da kısa kesildiği de gözlemlenmiştir.

Müzenin IV. avlusunda yapılan gözlemler doğrultusunda, kalabalık nedeniyle yaşanan sorunlara ait bulgular aşağıda verilmiştir.

- Köşkler bölümünde, özellikle Sofa Camii ve İftariye Köşkü bölümlerinde manzaradan dolayı öğle 12.30 gibi ziyaretçi yoğunluğunun başladığı ve 15.00-16.30 saatleri aralığında maksimum seviyeye ulaştığı gözlemlenmiştir.
- Kalabalığın en fazla olduğu saatlerde Revan Köşkü merdivenlerinde zaman zaman hem inmeye çalışan hem de çıkmaya çalışan ziyaretçiler olduğu için karışıklar meydana geldiği, ziyaretçilerin manzaraya karşı fotoğraf çekmek amacıyla sıraya girmek durumunda kaldığı ve bazı ziyaretçilerin arasında ufak tartışmaların yaşandığı da görülmüştür.

7. Müze ve harem bilet alım noktalarında kalabalıktan dolayı yaşanan sorunlar var mıdır?

- Belirlenen tarih aralıklarında yapılan gözlemler neticesinde, müze içerisinde yer alan harem bölümüne ait bilet gişesinde yoğunluğun çok fazla olmaması sebebiyle bir sorun yaşanmadığı gözlemlenmiştir.
- Müzenin I. avlusunda yer alan bilet gişelerinde ise öğle saatlerinde (14.22) iki yerli ziyaretçi müze kart almak için yanlış gişede sırada bekledikleri için çalışanlar tarafından daha önce belirtilmediği ve bu kadar sırayı boşu boşuna beklediklerini de vurgulayarak sıradan çıkış yapmıştır.
- 15 Temmuz Cuma günü saat 14.53'de iki yabancı turist yerli bir ziyaretçinin önüne geçmiş ve yerli ziyaretçi tarafından uyarılarak sıranın sonuna geçmesi sağlanmıştır. Yerli ziyaretçiler için ayrılan müze kart sırasında öğle saatleri olduğu ve sıra çok uzun

olduğu için birçok kişinin sıradan çıkarak müzeye giriş yapmadıkları not edilmiş ayrıca sırada bulunan bir kişi tüm bu işlemlerin gerçekleştirildiği noktayı yetersiz bulduğunu söyleyerek sırada tartışma çıkarmıştır.

- Çoğu yerli ziyaretçi bilet gişelerindeki yoğunluk sebebiyle gişelerin üzerinde büyük puntolar halinde yazan giriş fiyatını uzaktan görüp kendilerinin de o fiyat üzerinden müzeye giriş yapacaklarını sandıkları için dışarıdan yapının fotoğrafını çekip gittikleri görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Ziyaret edilen destinasyonlarda meydana gelen kalabalık hem o bölgelerde bulunan yerel halk ve çalışanları hem de gelen yerli ve yabancı ziyaretçileri destinasyonların değişkenliğine göre çeşitli boyutlarda etkilemektedir. İlgili literatürde yer alan aşırı turizm konulu çalışmaların bazıları aşırı turizmin ziyaretçi, yerel halk ve destinasyonlar üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkileri baz alırken bazı çalışmalar da destinasyonlarda yer alan doğal ve kültürel miras alanlarının taşıma kapasitesinin aşılmasını ele almaktadır (Koens vd., 2018). Bu çalışmada ise kültürel zenginliğimizin bir parçası olan Topkapı Sarayı Müzesi'nde yoğunluğun etkilerini ve aşırı turizm kaynaklı oluşabilecek sorunların var olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Müzede aşırı turizm nedeniyle yaşanan sorunların gözlem tekniği ile birebir olaylara şahit olunarak somut bir şekilde ele alınması, çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalardan ayırırken sorunların çözüme ulaşma noktasında da etkili olacağı düşünülmektedir.

Gözlem formu doğrultusunda incelenen bu çalışmanın bulgularına göre, öncelik olarak aşırı turizmin Topkapı Sarayı'nda etkileri ele alındığında müzede yaşanan yoğunluk ve kalabalığın profesyonel turist rehberlerini çoğunlukla olumsuz etki altında bıraktığı gözlemlenmiştir. Özellikle müze girişinde (II. Avlu) ve müzenin diğer bölümlerinde yer alan mekânlarda rehberler, kendi turundaki ziyaretçileri bir arada tutmaya çalışmak, grubundaki eksilen ziyaretçiyi kalabalık arasında aramak durumunda kalmak, kalabalıktan dolayı oluşan aksaklıklar sebebiyle tur programında yer alan diğer bölgelerin gezilebilmesi için süreyi ayarlama noktasında ekstra çaba sarf etmeleri gerektiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte çoğu rehberin hem kalabalıkta hem de hava durumunun değişkenlik gösterdiği zamanlarda anlatımlarını duyurabilmek için bağırarak durumunda kalması, yoğunluk sebebiyle mekânlara giriş sırasında bekleyen grubunun sıkılmaması adına yoğun gayret göstermesi ve bölgedeki yoğunluğun etkisiyle anlatımların dış etkenler sebebiyle yarıda kesilmesi/ kısa tutulmak zorunda kalması gibi rehberlerin iş yükünü arttıracak durumlarla karşı karşıya kalabildiği de yine çalışmanın sonuçları arasındadır.

Yapılan gözlemler doğrultusunda aşırı turizmin olası etkileri ziyaretçiler perspektifinden ele alındığında; yoğunluğun ziyaretçilerin üzerinde olumsuz etkileri görüldüğü kadar birtakım olumlu etkiler bıraktığı da görülmüştür. II. Avlu müze girişinin turnikelerinde artan yoğunlukla birlikte giriş biletlerinde yaşanan aksaklıklardan dolayı ziyaretçilerin hem kendi aralarında hem de çalışanlar ile sorunlar yaşadığı, çoğu ziyaretçinin müze içerisindeki bazı mekânların kalabalık olmasından dolayı sergilenen eserleri görmekten vazgeçtiği, not edilmiştir. Bununla birlikte gözlemler boyunca yerli ziyaretçilerin hem müze bilet gişelerinde hem de müze içerisindeki yapılarda fazlasıyla sıra bekledikleri için sıkılıp bunaldıkları, kalabalıkta gezerken bu kadar zahmete değmediği ve bundan dolayı beklentilerinin karşılanmayıp hayal kırıklığına uğradıkları, içerideki yoğunluk sebebiyle rahat gezemedikleri için yabancı turistlere girişin daha yüksek meblağlarda olması gerektiği gibi düşüncelerde olduğu da tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç Ünlüöner ve Tokmak'ın (2009) Topkapı Sarayı'nda ziyaretçilerin taşıma kapasitesi algılamaları üzerine yaptıkları çalışmada Türk ziyaretçilerin yabancı ziyaretçilere oranla yoğunluktan daha fazla rahatsızlık duyduğu sonucuna ulaşmaları ile benzerlik

göstermektedir. Bazı ziyaretçilerin ise olumsuz düşüncelerin tam tersi olarak müzede meydana gelen aşırı kalabalığı olması gerektiği gibi bulduğu, hatta buradaki kalabalığı gurur verici bir etken olarak gördükleri gibi ziyaretçiler üzerinde olumlu etkiler bıraktığı da dikkat çeken sonuçlar arasındadır.

Topkapı Sarayı'nda yapılan gözlem çalışmaları boyunca yoğunluğun ve kalabalığın belirli periyotlar dâhilinde kendini gösterdiği görülmektedir. Yoğunluğun yaşandığı zaman aralıklarında ise sorunların en çok müzeye giriş turnikelerinde ve Kutsal Emanetler bölümünde meydana geldiği tespit edilmiştir. Gözlem tarihleri boyunca yoğunluğun ve sorunların yaşanmadığı bölüm olarak ise sarayın mutfak bölümü olduğu sonucuna varılmıştır. Müze girişinde bazı profesyonel turist rehberleri gruplarını belirli bir sıra hizalayarak giriş yapmaya çalışırken bazı rehberlerin ise buna dikkat etmediği görülmüştür. Her ne kadar rehberler kendi gurubundaki kişilerin karışmasını önlemek adına belirli bir hizada sıra yapmaya çalışsalar da sıklıkla grupların birbirleriyle karışarak girişte sekronizasyon problemlerinin doğmasına ve aynı zamanda yoğunluk yaratarak diğer girişlerin aksamasına sebebiyet verdiği sonucuna da ulaşılmıştır. Ayrıca girişlerin aksamasının diğer ziyaretçiler ile çalışanlar arasında da gerilim ve problemlerin yaşanmasına neden olduğu görülmüştür. Bununla birlikte girişte yerli ziyaretçiler ve çalışanlar arasında sürekli olarak bilet sorunu yaşanarak girişte yığılmaların meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu da hem çalışanların iş yükünün fazlaca artmasına hem de biletler hakkında verilen bilgilerin yeterli olmadığı yönünde varılan sonuca dikkat çekmektedir. Girişte kalabalığın etkisiyle kaçınılmaz olarak yaşanan diğer bir sorun ise kaçak girişlerdir. Yoğunluğun yaşandığı periyotların bazı zamanlarında kaçak girişlerin olduğu tespit edilmiş ve bu durumun herhangi bir güvenlik görevlisi ya da çalışanlar tarafından fark edilmediği görülmüştür. Bu bağlamda güvenlik önlemlerinin kalabalık saatlerde yeterli olmadığı görüşüne hâkim olunmuştur. Müzenin Kutsal Emanet bölümü başta olmak üzere diğer bölümlerinde ve bilet gişelerinde kalabalıktan dolayı saatler süren uzun kuyrukların oluştuğu ve bundan dolayı da sırada birbirinin önüne geçme olaylarının yaşanarak kaçınılmaz tartışmaların meydana geldiği görülmektedir. Bu sebeple ziyaretçilerin içindeki buldukları durumdan memnun olmadıkları ve deneyim kalitesinin direkt olarak olumsuz etkilendiği sonucuna varılmıştır. Müze içerisinde eserlerin sergilendiği, uzun kuyrukların oluştuğu bölümlerde fazla kalabalık sebebiyle güvenlikler içeride sirkülasyonun hızlı ilerlemesi adına uyarılar yapmaktadır. Bundan kaynaklı olarak eserler ziyaretçiler tarafından detaylı incelenememektedir. Bahsedilen bu durumun oluşmasında yine ziyaretçiler üzerinde deneyim kalitesinin olumsuz yönde etkilenmesi ve alınan hizmetten memnun kalınmaması gibi sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Müzenin içerisinde "Sigara İçilmez" uyarı levhasının yer almadığı dikkat çekmektedir. Bu sebeple müzenin II. avlusunda sigara içen ziyaretçilere belirli tarihlerde rastlanılmış ve çoğu zaman kalabalık dolayısıyla fark edilmemelerinden herhangi bir müdahalenin yapılmadığı tespit edilmiştir. Hatta kalabalık nedeniyle sigara izmaritinin çöp kutusunda ufak çaplı alevin oluşmasına sebep olduğu ve çok sonradan görevlilerin fark etmesiyle müdahale edildiği de gözlemlenmiştir. Yaşanan bu durum müze içerisinde uyarı tabelalarının yetersiz konumda olduğunu göstermektedir. İlerleyen safhalarda bu kalabalığın müzeye ciddi zarar vereceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Topkapı Sarayı özelinde mevcut durum göz önüne alınarak geliştirilen öneriler şu şekildedir;

- Topkapı Sarayı'nda anlık ziyaretçi sayılarındaki artış belirli aralıklarla alanın yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu sebeple günümüz teknolojileri kullanılarak giriş yapan ziyaretçi sayılarının anlık takibini yapan bir sistem geliştirilebilir. Böylece hangi aralıklarla kalabalığın artış gösterdiği hakkında bilgi sahibi olunabilir.
- Üst yönetimlerin büyük grup girişleri için ayrı ziyaretçi yönetim politikaları uygulayarak geliştirilmeleri gereklidir. Bu uygulamanın istenilen sonuca ulaşma

noktasında biraz vakit alacağı düşünülse de ilerleyen dönemlerde büyük etkiler yaratarak sorunun önüne geçileceği düşünülmektedir.

- Yoğunluğun kontrollü bir şekilde olması adına turistlere ya da ziyaretçilere giriş ücretlerinin arttırılması, günümüzde sağlıklı bir uygulama olmayıp turisti küstüren bir politika olarak dönüşlerin yaşanmasına neden olacaktır. Bunun yerine farklı alternatifler geliştirilmelidir. Örneğin müze genelinde günlük bir ziyaretçi kotası sınırlandırılmasının getirilmesi ya da anlık maksimum ziyaretçi sayısı için bir kota konulması, müze içerisinde yoğunluktan dolayı yaşanan sorunların giderilmesi noktasında yardımcı olabilir.
- Yerel yönetimler bölgede farklı turizm alternatifleri geliştirerek yoğunluğun o bölgelere dağılmasını sağlayabilir.
- Yoğunluğun mevcut olduğu aylarda veya mevsimlerde müzenin güvenlik önlemleri arttırılmalıdır ve müze içerisinde uyulması gereken kuralların bilgilendirilmesi tabelalar haricinde bilet alım aşamasında da ziyaretçilere broşür olarak verilmelidir.
- Planlama ve yönetim konusunda aşırı turizmin olumsuz etkilerine maruz kalan ziyaretçilerin, çalışanların ve özellikle sahada çalışan profesyonel turist rehberlerinin görüşleri de alınarak alanda yaşanan aşırı turizm hareketliliğinin giderilmesi gerekmektedir. Böylece o bölgede yaşanan kalabalıktan etkilenen kişilere yönelik uygulamaların da geliştirilerek iş yüklerinin giderileceği ve deneyim kalitesinin yükseleceği söz konusu olabilir.

Topkapı Sarayı'nda aşırı turizmin etkilerini ve olası sorunlarını ortaya koymaya yönelik ele alınan bu çalışmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Çalışmaya yönelik verilerin elde edilebilmesi için 08-15 Temmuz 2022 tarihlerinde gözlemler birinci yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada hem araştırma sahasının oldukça büyük olması hem de tek bir gözlemci tarafından gözlemlerin gerçekleştirilmesinden dolayı müze bölümlerinde kalabalık sebebiyle yaşanan sorunların takibi zorlaşmıştır. Dolayısıyla bu durum araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Bu sebeple gelecek çalışmalara öneri olarak farklı araştırma teknikleriyle Topkapı Sarayı'nda çalışanlar veya ziyaretçiler ile görüşmeler yapılarak gözden kaçan ayrıntıların ve yaşanan aşırı turizm sorununun detayına inilmesi sağlanabilir. Ayrıca araştırmanın İstanbul'un pek çok gözde kültürel unsurları arasından sadece Topkapı Sarayı Müzesi'nde gerçekleştirilmiş olması da çalışmanın diğer bir kısıtını oluşturmaktadır. Bu sebeple aşırı turizm sorunu her destinasyonda farklılık gösterdiği için farklı bölgelerde bu çalışmaya benzer araştırmalar da gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Acar, V. & Tanrısevdi, A. (2022). Katılımlı Gözlem, içinde *Nitel Araştırma Yöntemleri 1. Baskı*, Atay, H. & Ayyıldız, T. (Ed.), ss. 1-37, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Almeida-García, F., Cortés Macías, R. & Parzych, K. (2021). Tourism Impacts, Tourism-Phobia and Gentrification in Historic Centers: The Cases of Málaga (Spain) and Gdansk (Poland), *Sustainability*, 13 (1), 408.
- Aksoy, Z. (2013). *Kültür ve Turizm Vizyonu Bağlamında Topkapı Sarayı Müzesinin Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Topkapı Sarayı Müze Müdürlüğü, İstanbul.
- Aylan, F. K. & Aylan, S. (2020a). Aşırı Turizm Kavramının Farklı Boyutlarıyla İncelenmesi: Instagram 'da Paylaşılan Fotoğraf ve Yorumların İçerik Analizi, *Turizm ve Gastronomi Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 584-607.
- Aylan, S. & Aylan, F. K. (2020b). Sosyal Medyada "Overtourism" Etiketini ile Yapılan Paylaşımların İncelenmesi: Twitter Örneği, *Turizm ve Gastronomi Araştırmaları Dergisi*, (4), 411-422.
- Bahar, O. (2003). Kitle Turizminin Çevre Üzerindeki Olası Etkileri: Bodrum Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 14 (2), 150-158.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Blanco- Romero, A., Blazquez- Salom, M., Morell, M. & Fletcher, R. (2019). Not Tourism-Phobia but Urban- Philia: Understanding Stakeholders' Perceptions of Urban Touristification, *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 83 (2834), 1-30.
- Capocchi, A., Vallone, C., Pierotti, M. & Amaduzzi, A. (2019). "Overtourism: A Literature Review to Assess Implications and Future Perspectives", *Sustainability*, 11(12), 1-18.
- Cançat, A. (2016). 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul Kültür ve Sanat Projelerinin Kurumsal Disiplinleri; İstanbul Kültür Sanat Vakfı Kültür A.Ş. Örneği, *Art- Sanat Dergisi*, (6), 229-241.
- Çetinoğlu, D. & Meydan Uygur, S. (2020). Aşırı Turizm Sorununa Çözüm Olarak Pazarlamama Stratejileri Kullanılabilir Mi?, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 3008-3026.
- Çolak, O., Kiper, V. O. & Batman, O. (2020). Ölçsüz Turizm'e (Over- Tourism) Dair Kavramsal Bir Yaklaşım, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(23), 609-621.
- Dichter, A. & Manzo, G. G. (2017). *Coping With Success - Managing Overcrowding in Tourism Destinations*, McKinsey & Company and World Travel & Tourism Council.
- Duyar, M. & Bayram, M. (2019). Aşırı Turizm ve Turizm Korkusu: Yerel Halk ve Turizm İlişkisinin Evrimi, *International Journal of Geography and Geography Education*, (40), 347-362.
- Genç, K. (2020). *İstanbul'da Aşırı Turizm: Sivil Toplum Kuruluşları Görüşleri Üzerinden Yorumlayıcı ve Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Doktora Tezi. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Goodwin, H. (2017). The Challenge of Overtourism, Responsible Tourism Partnership Working Paper 4. October 2017: 1-19. <https://haroldgoodwin.info/wpcontent/uploads/2020/08/rtpwp4overtourism012017.pdf>

[Erişim Tarihi: 05.01.2023].

Hamari, J., Sjöklint, M. & Ukkonen, A. (2015). The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption?, *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(9), 2047-2059.

Kharas, H. (2017). *The Unprecedented Expansion of The Global Middle Class: An Update*, (Working Paper,100). https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/02/global_20170228_global-middle-class.pdf [Erişim Tarihi: 05.01.2023].

Kılıçarslan, D. (2016). *Ziyaretçi Yönetimi Kapsamında Ziyaretçilerin Atmosfer ve Kalabalık Algılarının Memnuniyet Üzerindeki Etkisinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma: Topkapı Sarayı Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Koens, K., Postma, A. & Papp, B. (2018a). Is Over Tourism Overused? Understanding the Impact of Tourism in a City Context, *Sustainability*, 10 (12), 1-15.

Koens, K., Postma, A. & Papp, B. (2018b). 'Overtourism'? – *Understanding and Managing Urban Tourism Growth Beyond Perceptions (Executive Summary)*, Madrid: UNWTO.

Kurnaz, H. A. & İpar, M. S. (2020). Yavaş Şehir Akyaka'da Aşırı Turizm Olgusunun Esnafın Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi, *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2(1), 39-55.

Küçük, O. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, (S. Turan, Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık.

Milano, C. (2017). *Overtourism and Tourismphobia: Global Trends and Local Contexts*. Barcelona: The Ostelea School of Tourism & Hospitality.

Milano, C., Cheer, J. M. & Novelli, M. (2018). *Overtourism: A Growing Global Problem. The Conversation*. <https://theconversation.com/overtourism-a-growing-global-problem-100029> [Erişim Tarihi: 05.01.2023].

Mutlu, E. (2021). *Doğu Karadeniz'deki Doğal Turistik Alanlarda Aşırı Turizm Sorunu: Ayder ve Uzun Göl Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.

Ortaylı, İ. (2010). *Mekanlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı*, İzmir: Kaynak Yayınları.

Peeters, P. M., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C. H. S., & Mitas, O. (2018). *Research for TRAN Committee-Overtourism: Impact and Possible Policy Response*, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, 184-624.

Sekaran, U. (2003). *Research methods for business: A skill building approach* (4th Edition). USA: John Wiley and Sons.

T.C. İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *İstatistik ve Raporlar*, <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276883/istatistik-ve-raporlar.html> [Erişim Tarihi: 07.01.2023].

Türkiye Kültür Portalı (2020). *Topkapı Sarayı- İstanbul*, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecek-yer/topkapi-sarayi> [Erişim Tarihi: 07.01.2023].

TÜRSAB (2022). Turizm Rapor ve İstatistikleri, *Dünya Turizm İstatistikleri*, <https://www.tursab.org.tr/dunya-turizm-istatistikleri> [Erişim Tarihi: 07.01.2023].

Ünlüöner, K. & Tokmak, C. (2009). Topkapı Sarayı'na Gelen Ziyaretçilerin Taşıma Kapasitesi Algılamaları, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 24-46.

Van Maanen J. (1979). Reclaiming Qualitative Methods for Organizational Research: A Preface, *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 520-526.

Verissimo, M., Moraes, M., Breda, Z., Guizi, A. & Costa, C. (2020). Overtourism and Tourismphobia: A Systematic Literature Review, *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 68(2), 156-169.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yumuk, Y. & Altıntaş, V. (2019). Bodrum'da Yaşayan Yerel Halkın Kentsel Yaşam Kalitesi Algılarının Aşırı Turizm (Overtourism) Kapsamında Değerlendirilmesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (Özel Sayı), 90-102.

Yüksel, F., Esen Ön, F., Kılıç, B. & Akçay, S. (2020). Paydaşların Gözüyle Yavaş Şehir Akyaka'da Aşırı Turizm, *Turizm Akademik Dergisi*, 7(1), 257-268.